

Petrol Piyasası ve Suudi Aramco Saldırısına İlişkin Olası Senaryolar

Giriş

Suudi Arabistan'nın dev petrol üreticisi Aramco'nun iki rafinerisinin saldırıya uğradığı haberi piyasalarda adeta şok etkisi yarattı. Yemen'deki Husiler'in üstlendiği bu saldırının arka planında ne olduğu ve saldırının olası etkilerini incelemek adına öncelikle enerji ve petrol piyasalarındaki dengeleri ve Suudi Aramco firmasının yapısını iyi analiz etmek gerekiyor. Bu nedenle analizde öncelikle enerji piyasasına ilişkin rakamlara, ardından 2017 yılında halka açılmayı planlayan ancak satışı ertelenen dünya devi Aramco firmasının kısa tarihçesine ve son olarak da saldırının arkasında aslında kimlerin olabileceği ve saldırı neticesinde ekonomik boyutta kimlerin ne şekilde etkileneceği incelenmiştir.

Enerji piyasasına ilişkin rakamlar

Aşağıdaki Tablo 1 bize 2016 yılındaki ülke bazında ham petrol üreticilerini, tüketicilerini, net ihracatçıları ve net ithalatçıları göstermektedir.

Tablo 1. Üreticiler, Tüketiciler, Net İhracatçılar ve Net İthalatçılar (Ham Petrol) (2016)

Üretim* (Milyon ton)	%	Tüketim* (Milyon ton)	%	Net İhracat ** (Milyon ton)	%	Net İthalat** (Milyon ton)	%
Suudi Arabistan	13,4	ABD	19,5	Suudi Arabistan	17,9	Çin	17,9
Rusya	12,6	Çin	13,1	Rusya	12,2	ABD	17,6
ABD	12,4	Hindistan	4,8	Irak	9,0	Hindistan	10,1
Kanada	5,0	Japonya	4,2	BAE	5,8	Japonya	7,7
Irak	5,0	Suudi Arabistan	3,8	İran	5,7	Güney Kore	6,9
İran	4,9	Rusya	3,3	Kanada	5,4	Almanya	4,3
Çin	4,6	Brezilya	3,1	Kuveyt	5,2	İtalya	3,1
BAE	4,2	Almanya	2,6	Venezüella	4,3	İspanya	3,0
Kuveyt	3,5	Kanada	2,3	Nijerya	4,2	Hollanda	2,9
Dünya	100	Dünya	100	Dünya	100	Dünya	100

Kaynak: * BP Dünya Enerji İstatistikleri Raporu, 2019 **IEA Dünya Enerji İstatistikleri, 2018

Tabloda kıyaslama açısından 2016 yılı baz alınmıştır. Ülke sıralaması bakımından 2018 yılındaki tek fark 2018 yılında üretimde ABD'nin 1.sırada oluşudur.

1.Tablo 1'deki sonuçlara göre; üretim açısından baktığımızda ham petrol üreticisi ilk üç ülkenin toplam üretim miktarı dünya ham petrol üretiminin %38'ine tekabül ediyor ve bu ülkeler sırasıyla Suudi Arabistan, Rusya ve ABD.

2. Tüketim açısından baktığımızda ham petrol tüketen ilk üç ülkenin toplam tüketim miktarı, dünya ham petrol tüketiminin %37'sine tekabül ediyor ve bu ülkeler sırasıyla ABD, Çin ve Hindistan.

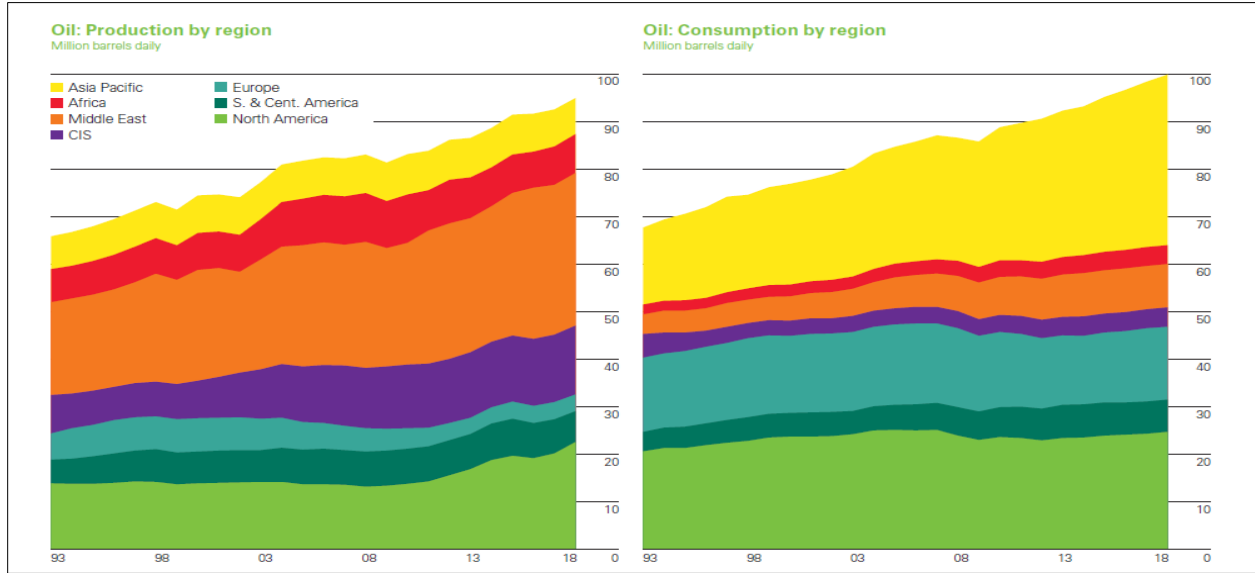
3. İhracat açısından baktığımızda İlk üç ham petrol ihraç eden ülkenin toplam net ihracat miktarı, dünya ham petrol ihracatının yüzde %39'una tekabül ediyor ve bu ülkeler Suudi Arabistan, Rusya ve Irak.

4. İthalat açısından baktığımızda İlk dört ham petrol ithal eden ülkenin toplam net ithalat miktarı, dünya ham petrol ithalatının yüzde %53'üne tekabül ediyor ve bu ülkeler Çin, ABD, Hindistan ve Japonya.

Burada dikkat çeken bir iki hususu belirtmekte fayda var. Öncelikle Suudi Arabistan ve Rusya en fazla petrol üreten ve ihraç (sat) eden iki ülke. Yani ürettiğinden daha azına ihtiyaç duyuyor, daha azını tüketiyor ve kalanı ihraç ederek kendisine gelir sağlıyor. Dolayısıyla yüksek petrol fiyatlarından en çok nemalanan iki ülke bunlar diyebiliriz.

İkinci dikkat çeken husus ise Amerika/Çin/Hindistan ve Japonya; en fazla petrol tüketen ve ithal eden dört ülke iken petrol ihraç eden ilk 10 ülke arasında dördü de yer almıyor. Yani, bu dört ülke ürettiğinden daha fazlasına ihtiyaç duyuyor. Dolayısıyla yüksek petrol fiyatları bu ülkeler açısından tercih edilen bir durum değil.

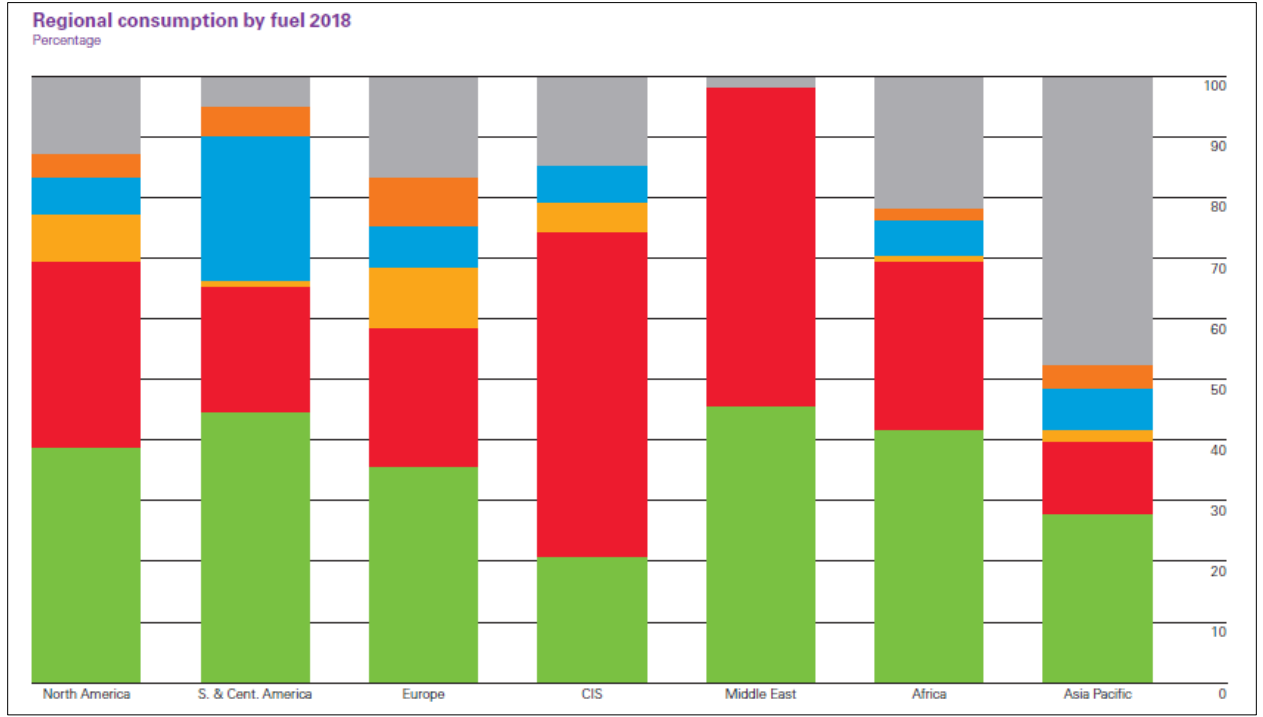
Şekil 1. Coğrafi Bölgelere göre Petrol Üretimi ve Tüketimi (2018)

Kaynak: BP Dünya Enerji İstatistikleri Raporu, 2019

Şekil 1’de sol tarafta 2018 yılına ilişkin coğrafi bölgelere göre petrol üretimi ve sağ tarafta yine 2018 yılına ilişkin coğrafi bölgelere göre petrol tüketimi yer almaktadır. Grafikten de görüldüğü üzere en fazla petrol üreten bölge Ortadoğu iken onu sırasıyla Kuzey Amerika ve Bağımsız devletler Topluluğu izlemektedir. En fazla tüketimi ise Asya Bölgesi gerçekleştirirken, onu sırasıyla Kuzey Amerika ve Avrupa izlemektedir.

Şekil 2. Bölgesel bazda birincil enerji tüketimi (2018)

Kaynak: BP Dünya Enerji İstatistikleri Raporu, 2019

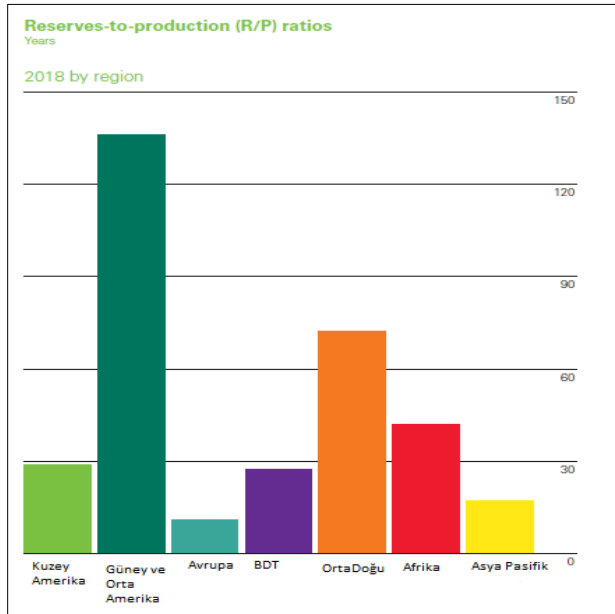
Şekil 2’de 2018 yılına ilişkin bölgesel bazda birincil enerji tüketimi verileri yer almaktadır. Asya Pasifik dışındaki bölgelerin hepsinde petrol ve doğal gaz ülkelerin enerji ihtiyacının yarısından daha fazlasını karşılamaktadır. Dolayısıyla küresel bazda enerji üretimindeki sıkıntı ve fiyat artışı tüm ülke ekonomilerini etkileyecek düzeydedir. İhracatçı konumunda olan ülkeler bundan olumlu etkilenecekken, ithalatçı konumundakiler olumsuz etkilenecektir.

Tablo 2. Toplam Kanıtlanmış Rezervler (Petrol) (2018)

Ülke	% Pay	R/P Oranı (rezerv/üretim debisi)
Kuzey Amerika	13.7	28.7 yıl
Güney ve Orta Amerika	18.8	136.2 yıl
Avrupa	0.8	11.1 yıl
Bağımsız Devletler Topluluğu	8.4	27.4 yıl
Orta Doğu	48.3	72.1 yıl
Afrika	7.2	41.9 yıl
Asya Pasifik	2.8	17.1 yıl
Dünya	100	50 yıl
OECD	14.7	26.4 yıl
OECD olmayan	85.3	59.1 yıl
OPEC	71.8	86,5 yıl
OPEC olmayan	28.2	24.1 yıl
Avrupa Birliği	0.3	8.6 yıl

Kaynak: BP Dünya Enerji İstatistikleri Raporu, 2019

Şekil 3. Rezerv-üretim oranı (2018)

Kaynak: BP Dünya Enerji İstatistikleri Raporu, 2019

Tablo 2 ve Şekil 3'den yola çıkarak Dünyadaki petrol rezervlerine bakıldığında 2018 yılındaki petrol oranıdır. Diğer bir ifade ile üretim aynı hızda devam ettiğinde dünya genelinde kalan rezervlerin süresi 50 yıldır.

2018 yılı itibarıyla Bölgesel olarak, Güney ve Orta Amerika (Venezuela) en yüksek R/P oranına (136 yıl) sahip iken Avrupa en düşük (11 yıl) orana sahiptir. OPEC ise küresel petrol rezervlerinin %71,8'ini elinde tutmaktadır. Ülke bazında bakıldığında ise petrol rezervi bakımından en üst sırada Venezuela yer almaktadır küresel rezervlerin %17,5'i), ikinci sırada ise onu yakından takip eden Suudi Arabistan (%17,2), gelmektedir. Rusya'nın ise payı %6,1 ve ABD'nin payı %3,5'tir.

Enerjideki Gelişmeler (2018)

- Birincil enerji tüketimi, %2,9 oranında artmıştır. %1,5 olan son 10 yıldaki ortalamasını neredeyse ikiye katlamıştır.
- Çin, ABD, Hindistan ve Japonya enerji talebindeki küresel artışın yarısından fazlasını oluştururken, ABD tüketimi 30 yıl boyunca en yüksek orandaki artışını sergilemiştir.

Petroldeki Gelişmeler (2018)

- 2018 yılında petrol tüketimi %1,5 artarak günde ortalama 99 milyon 843 bin varile ulaşmıştır. Böylece dünya petrol tüketiminde tarihi rekor kırılmıştır.
- Küresel petrol üretimi ise %2,4 artarak günlük 94 milyon 718 bin varile ulaşmıştır.

SUUDI ARAMCO

1933: Suudi Aramco, 1933 yılında Suud Kralı Abdülaziz İbn-i el-Suud ve ABD Başkanı Franklin Roosevelt ortaklığıyla, Kaliforniya Standart Petrol Şirketi (SOCAL) tarafından kurulmuştur. Anlaşmayı yönetmek için California Arabian Standard Oil Company (CASOC) adlı yan bir şirket kurulmuştur. İşte bu CASOC; günümüzde Saudi Aramco ismiyle anılan şirketin ta kendisidir ve 1944 yılında resmi olarak ARAMCO adını almıştır. Yaklaşık Her 10 varil ham petrolden birinin üretiminden sorumlu olan Aramco, Amerikan Körfezi'nden Güney Çin Denizi'ne kadar yüzlerce rafineriye sahip ve bugün dünyanın en değerli şirketi konumundadır.

1938: Beş yıl boyunca hayal kırıklığıyla sonuçlanan petrol aramaları, 1938 yılında yanıt vermiş ve ilk petrol Dhahran şehrinde Damman No 7 kuyusunda çıkartılmıştır.

1948: Aramco'nun büyümeye başlaması diğer Amerikalı petrol şirketlerinin de ilgisini çekmiştir. Aramco'nun %30'u Exxon, %10'u da Mobil tarafından satın alınmıştır. Geri kalan pay da %30'arlık dilimler halinde SoCal (Kaliforniya Petrol Şirketi) ve Texaco (Texas Petrol Şirketi)'ne kalmıştır. Aramco aynı yıl, dünyanın en büyük petrol sahası Gavar'ı keşfetmiş ve işletmeye başlamıştır. Ayrıca Saudi Aramco şirketi; tek bir kişinin girişimiyle kurulup yükseltilmiş bir şirket değildir. Amerikan Hükümeti'nin yaptığı teşvikler neticesinde Suudi Hükümeti'nin desteğiyle kurulmuş çok ortaklı, çok uluslu bir şirkettir.

1949: Ham petrol üretimi günlük 500,000 varile ulaşmıştır.

1950: Şirket sadece petrolle sınırlı kalmamış, 1950 yılında dünyanın en uzun 1.212 kilometrelik Trans-Arabian Boru Hattı'nı (Tapline) tamamlamıştır. Tapline, doğu Suudi Arabistan'ı Akdeniz'e bağladı ve Avrupa'ya petrol ihraç etme zamanını ve maliyetini dikkat çekici bir biçimde azaltmıştır.

1951: Aramco, dünyanın en büyük açık deniz petrol sahası olan 'Safaniyah' bölgesini keşfetmiş ve işletmeye başlamıştır.

1958: Aramco'nun ham petrol üretimi bir yıl içerisinde 1 milyon varilin üzerine çıkmıştır. Bu rakam 9 sene önceki üretim seviyesinin iki katından fazladır.

1962: Kümülatif ham petrol üretimi 5 milyar varile ulaşmıştır.

1980: Suudi Devleti, diğer ortaklara 1,5 milyar dolar ödeyerek Aramco'nun kalan paylarını satın almıştır. Bugün şirketin hepsi Suudi Arabistan'a aittir.

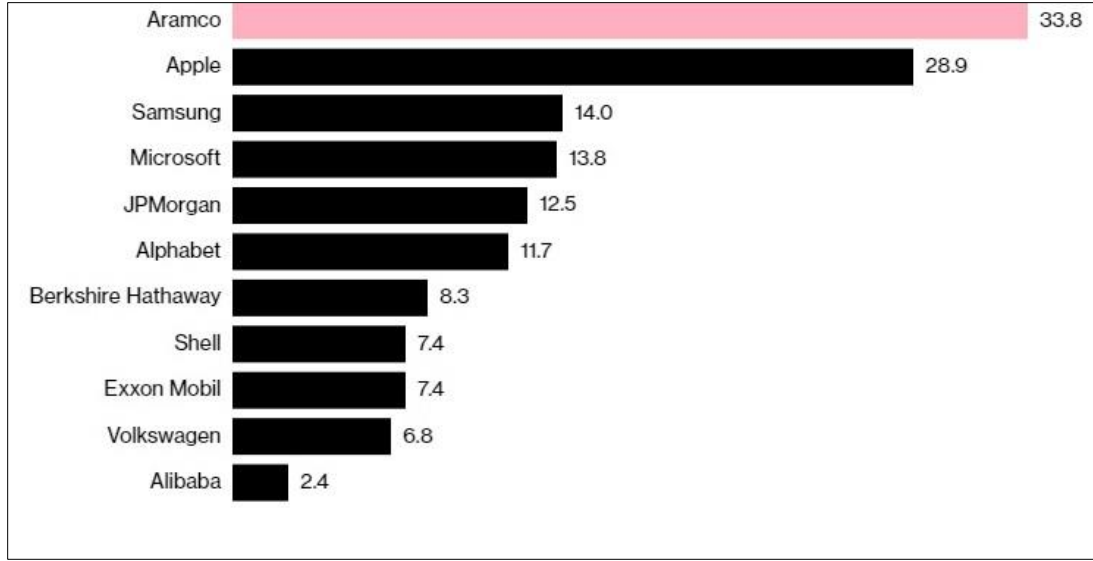
1988: Aramco ismini Saudi Aramco olarak değiştirmiş ve ilk ortak girişimini (joint venture) ABD'li Texaco ile gerçekleştirmiştir.

2006: El Kaide militanları ülkenin doğusundaki Abkayk kentinde yer alan petrol tesislerine saldırmış, saldırı sonucunda iki güvenlik görevlisi ile iki saldırgan hayatını kaybetmiştir. Akabinde ise petrol fiyatları %4 oranında yükselmiştir.

2016: Suudi Prens Muhammed bin Salman, şirketin %5'inin halka açılacağını duyurmuştur. 70 binden fazla çalışan, kanıtlanmış 336.2 milyar varillik petrol rezervi yönetimi ve 85 yıllık tecrübesiyle Aramco, Çin, Japonya, Hindistan, Güney Kore, Singapur, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri, Birleşik Krallık, Hollanda ve ABD'de hizmet veriyor.

2017: Suudi Aramco, 2017'nin ilk yarısında 33,8 milyar dolar kâr elde ederek dünyanın en kârlı şirketleri listesinde Apple, Samsung, Microsoft ve JPMorgan gibi devleri geride bırakarak birinci sıraya yerleşmiştir (Şekil 4).

Şekil 4. Şirket Net Kârları (2017)

Kaynak: Bloomberg

2017: Dünyanın en büyük arzı olması beklenen Suudi Aramco'nun ilk halka arzının ertelendiği duyuruldu. Halka arzla birlikte Suudi yönetimi %5'lik özelleştirmeden 100 milyar dolar gelir elde etmeyi hedefliyordu. Ayrıca Aramco'nun halka arz edildikten sonra piyasa değerinin 2 trilyon dolara çıkması da beklentiler arasındaydı. Suudi Aramco'nun ilk halka arzının öncelikle Suudi Arabistan borsası Tedavul'da gerçekleşeceği konuşuluyordu. Prens Muhammed bin Salman halka arzı biran önce gerçekleştirmek adına kendi danışmanını ARAMCO'ya CEO olarak atamış, halka arz sürecini yönetmesi için de JP Morgan, Morgan Stanley ve HSBC bankalarıyla anlaşmıştır.

2018: Suudi Aramco 1 Ocak 2018 tarihi itibariyle Anonim Şirket halini almıştır.

2019: 2019'un ilk yarısında ise 46,9 milyar dolar gelir açıklamıştır.

2019 14 Eylül: (TSİ) saat 04:00'de Suudi Aramco silahsız insansız hava aracıyla (SİHA) saldırıya maruz kalmıştır.

Bu saldırının ardından petrol üretiminin 2 tesiste geçici olarak durdurulduğu açıklandı. Bu da günlük 5,7 milyon varil, yani küresel petrol arzının yaklaşık %5'ine tekabül ediyor.

Washington saldırısının arkasında İran'ın bulunduğunu söyledi ancak bu açıklamalar Tahran tarafından yalanlandı. Suudi Arabistan ise ABD'nin aksine başta İran'ı suçlamadı ancak daha sonra o da Tahran'ı suçladı. Saldırısı ise Yemen'de aktif olan İran destekli Husiler üstlendi. Husiler yaptıkları açıklamada Suudi Arabistan petrol tesisi Aramco'da bulunan şirketleri ve yabancıları uyararak her an yeniden vurabileceklerini belirttiler.

Suudi Arabistan petrol tesislerine saldırı dünya ekonomisini nasıl etkiler?

Saldırının ardından petrol güne %20'ye yakın bir yükselişe başladı. Böylece Körfez Savaşı'nın sürdüğü 1991 yılından bu yana en büyük günlük yükselişini yaşadı ve fiyat 71 doları test etti (Şekil 5).

Şekil 5. Brent petrol fiyatı (16 Eylül 2019)

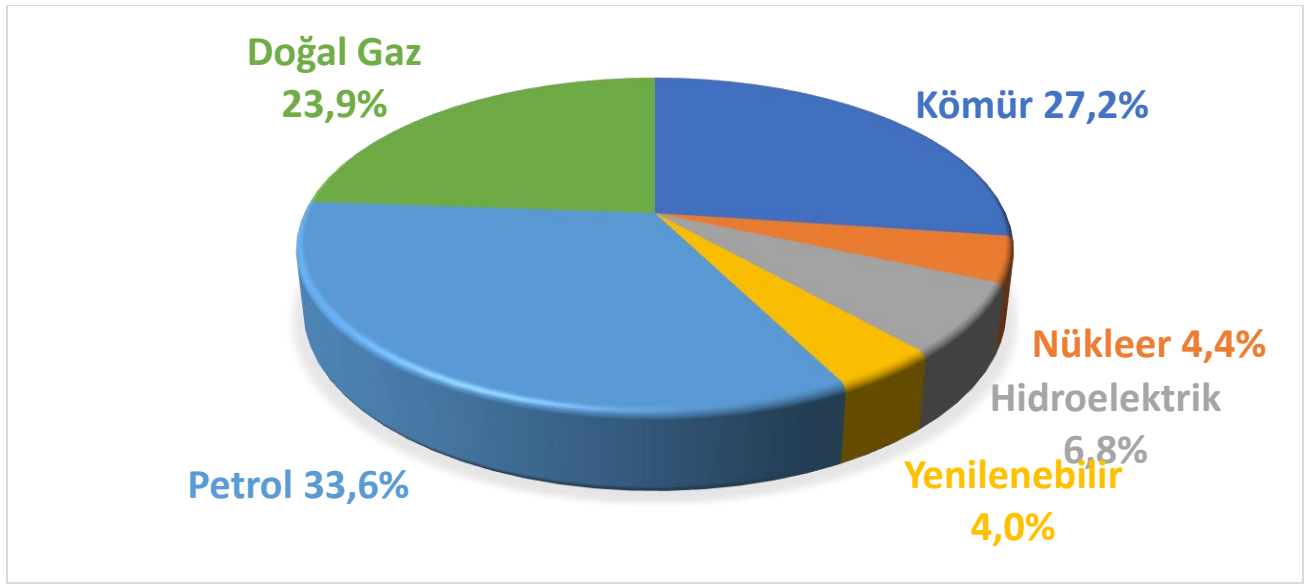

Kaynak: investing.com

Aynı gün enerjiye bağımlı ülkelerin para birimlerinde de değer kaybı yaşandı. TL Amerikan Dolarına karşı %1 değer kaybetti.

Suudi Arabistan'ın dünyanın en büyük petrol ihracatçısı ve petrolün dünya enerjisinin üçte birini sağlayan kaynak (Şekil 6) olduğu göz önünde bulundurulduğunda tesislerin tamirinin hemen mümkün olmaması durumu ülkenin petrol ihracatının üçte birini vurabilir; bu da küresel petrol arzının %5'inin piyasadan silinmesi anlamına geliyor.

Şekil 6. Dünya Birincil Enerji Tüketimi (2018)

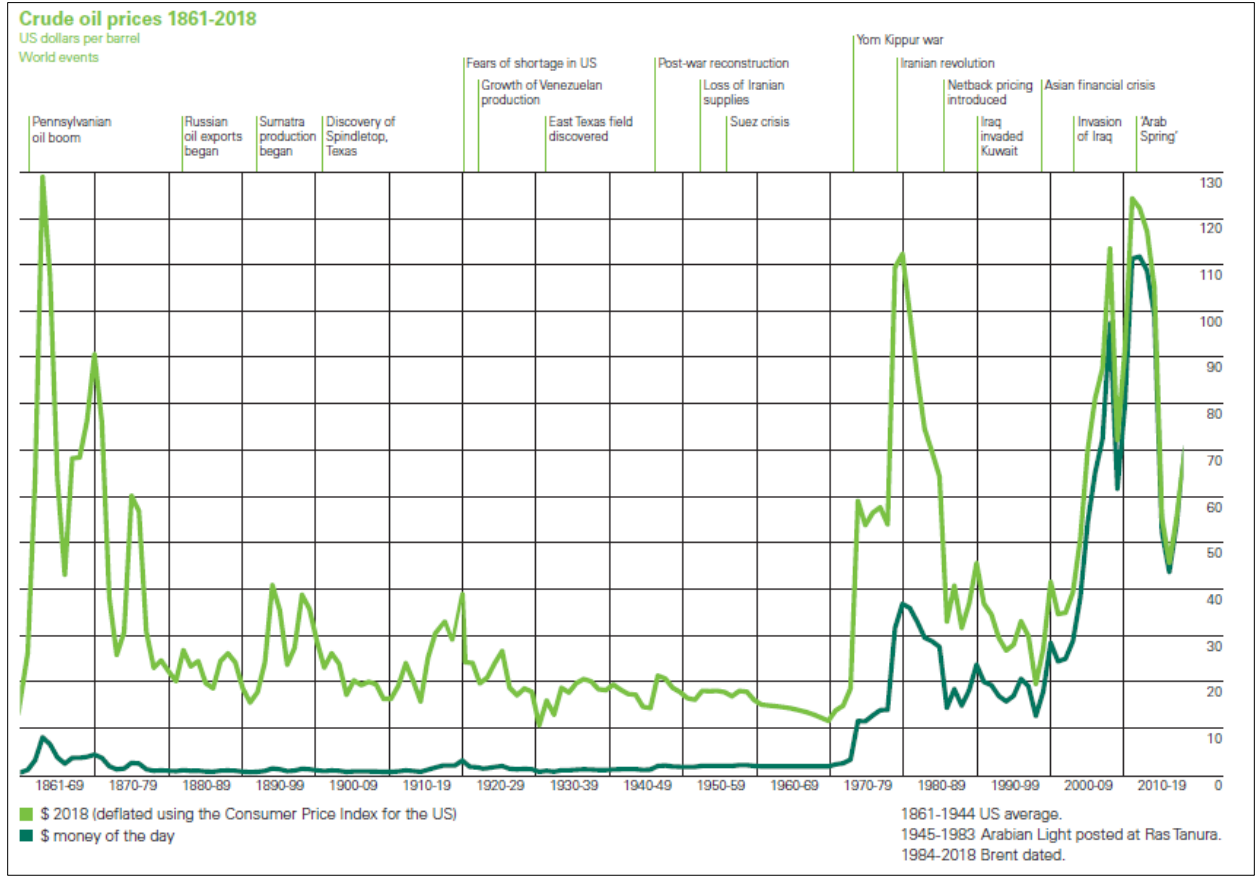

Kaynak: IEA Dünya Enerji İstatistikleri, 2018

Petrolün tarihçesi

Saldırının olası senaryolarını değerlendirebilmek adına öncelikle petrol fiyatlarının kısa tarihçesine göz atmakta fayda var (Şekil 7).

Şekil 7. 1861-2018 Petrol Fiyatları

Kaynak: BP Dünya Enerji İstatistikleri Raporu, 2019

1973 yılında başlayan Arap-İsrail Savaşı'nda (Yom-Kippur savaşı) Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail'i desteklemesine tepki gösteren 10 Arap devleti, bu ülkeye petrol ambargosu uygulamaya başlamış ve yıl sonuna kadar bütün Batı Avrupa ülkelerine ambargo uygulanmıştır. 1973 yılının başlarında 3\$ seviyelerinde seyreden petrolün varil fiyatı, 1974 yılına gelindiğinde 12\$a ulaşmıştır.

1974 yılına gelindiğinde kriz bitmiş ve petrolün varil fiyatı 13-15\$ aralığında seyrederken 1979 yılındaki İran Devrimi, ardından 1980 yılında başlayan İran-İrak Savaşı ikinci yükseliş dalgasını başlatmıştır.

İran petrolünün piyasadan çekilmesiyle fiyatlar iki yıl içinde 38 dolara kadar çıkmış; ancak o dönemde Suudi Arabistan'ın da üretimi artırmasıyla fiyat 1986'da bir anda 10 dolara inmiştir. 1985-1995 yılları arasındaki 10 yıllık dönemde ise 10-20\$ bandında seyretilmiştir.

1999 yılında Asya kriziyle birlikte talepler azalınca petrol fiyatları düşmüştür. Fiyatların 1974 yılından sonra ilk kez 10\$ civarına gerilemesi üzerine OPEC petrol üretimi kısma kararı almış, bu tarihten sonra da

petrolün varil fiyatı zaman içerisinde artmış ve 10\$'dan 2008 küresel kriz öncesinde 134\$'a kadar tırmanmıştır.

Tablo 3. Yıllar itibariyle petrol fiyatları

Tarih	Brent Petrol Fiyatı
2014 Ocak	\$108/varil (ABD kaya gazı etkisi)
2015 Ocak	\$48/varil (küresel arz şoku)
2016 Ocak	\$30/varil
2017 Ocak	\$55/varil
2018 Ocak	69/varil
2019 Ocak	\$59/varil

Kaynak: IMF, 2019

Tablo 3'den görüldüğü üzere; petrol fiyatları 2014 yılında 100\$'ın üzerindeyken bir daha 100\$'ın üzerine çıkamamıştır. Bunun başlıca nedenleri dünya genelinde petrol arzı fazlası oluşmasının yanı sıra Asya ve Avrupa ekonomilerinin büyüme hızının yavaşlaması ve dolayısıyla küresel petrol talebinin düşmesi olmuştur.

Saldırı sonrası petrol üretiminde aksama olur mu?

Saldırılardan kaynaklı olarak Suudi Aramco'nun günlük üretiminin neredeyse yarısı bu saldırılarla devre dışı kalıyor. Buradaki rafinerinin kapasitesi aslında 5,7 milyon varil petrol artı 2 milyar metreküp gaz. Bu tesis dünyanın en büyük petrol üretim ve işleme yani ihracata hazırlama tesisi ve onarılmasının haftalar sürmesi bekleniyordu. Ancak yeni gelen açıklamaya göre Aramco'nun, bu ay içinde tüm tedarik yükümlülüğünü depolardan çekerek karşılayacağı ve ülkenin bu ayki petrol ihracatında bir değişiklik olmayacağı hatta Arabistan'ın ekim itibariyle OPEC'in belirlediği kotadaki üretime geri döneceği açıklandı.

Tabii tesislerin hızlıca onarılamaması durumu da var. Bu senaryoda Diğer OPEC ülkeleri üretimi artırırsa evet fiyatlar dengelenebilir. Ayrıca 2020 yılında ABD'de başkanlık seçimleri olacak. O nedenle de dünyanın en çok petrol tüketen ülkesi ABD (Tablo 1) için fiyatların seçim öncesinde belli bir düzeyde kalması oldukça önemli.

Saldırı neticesinde petrol tesisleri ile ilgili olarak da bir risk primi oluştu. Bu risk primi doğal olarak fiyatlara yansiyacaktır. O nedenle bu süreci yönetmek çok da kolay olmayabilir.

Suudi devi Aramco

2019'un ilk yarısında 46,9 milyar\$ net gelir elde eden Aramco dünyanın en değerli şirketi olarak görülüyor. Bu dev satışın en önemli nedeni 100\$'dan yarı yarıya düşen petrol fiyatları nedeniyle gelir kaybı yaşayan Suudi Arabistan'ın petrole olan bağımlılığını azaltmak ve elde edilecek geliri yüksek teknoloji endüstrilere kaydırmaktı. suudi Arabistan petrol rezervi bakımından Dünyada Venezueladan sonra ikinci sırada geliyor. Ancak petrol fiyatlarının 100\$'dan 50\$'a düşüşü ülke ekonomisini zora sokmuş ve yeni arayışlara itmiştir. İşte Aramco'nun özelleştirilme isteğinin nedeni budur. Bu satışla birlikte ayrıca Veliht Prens Bin Salman'ın Vision 2030 reform planına gerekli fonun büyük kısmının da karşılanması planlanıyordu.

Suudi Aramco günde yaklaşık 10 milyar varil petrol üretiyor. Hem Dünyanın ikinci en büyük kanıtlanmış ham petrol rezervine sahip (270 milyar varil) hem de en büyük ikinci günlük petrol üretimine sahiptir.

Olası Senaryolar

Öncelikle yeri gelmişken belirtmekte fayda var. Bu saldırı havadan yapılan bir saldırı. Bir taraftan Türkiye'nin S400 savunma sistemi konusunda ne kadar haklı olduğunu gösteriyor bize. Yani hava savunma sisteminiz zayıf olduğunda saldırı sonrasında ekonominizin birdenbire ne kadar kırılganlaşabildiğini görüyorsunuz.

Saldırıdan ekonomik anlamda kimin çıkarı olabilir?

Senaryo 1: İran desek; böyle bir dönemde kendisine yönelik baskılar zaten mevcutken neden baskıyı artırsın?

Senaryo 2: Suudi Arabistan desek; ülke ekonomisi açısından çok önemli olan petrol üretim ve işleme tesisine kendisi zarar verir mi? Ayrıca Suudi Aramco'nun hedefte olmaya devam etmesi söylentileri ilk halka arzındaki piyasa fiyatını da düşürebilir. Böyle bir söylentinin yayılması Suudi Aramco'nun halka arzının ertelenmesine yola açabilir. Arzın ertelenmesi Suudi Arabistan'ın işine gelir mi? Çünkü oradan bir nakit girişi bekliyor; ayrıca petrol fiyatları evet yükseldi ama bir yandan da Suudi Arabistan'ın üretimi düşecek.

Senaryo 3: ABD ve İsrail İran'ı suçluyor; ancak dünyada enflasyon rakamları küresel düzeyde oldukça düşüktü, petrol fiyatları da ortalama 55 dolar civarında seyrediyordu (2014'deki 100\$ seviyesine çıkmadı). Bu saldırı fiyatları birden yukarı taşıdı. Günlük olarak dünyanın petrol ihtiyacının %10'u buradan karşılanıyor. Tabii fiyatların yüksek olması diğer petrol üreten ve ihraç eden ülkelerin yüksek fiyattan satış yapabilmeleri anlamına geliyor. Dolayısıyla Arabistan'ın yerini dolduracak her bir ülkenin aslında kasası dolacak. Bu ülkeler kim?

Senaryo 4: OPEC devreye girip üretimi artırabilir veya tam tersi hiç üretim artışı yapılmayıp fiyatlar bu yüksek seviyede seyredebilir. Fiyatlar yüksek seviyede kalırsa satışlarında azalma da olsa Suudi Arabistan da bu durumdan sonuçta enine sonunda fayda sağlayacaktır. Tabii ki bundan en çok kim etkilenecek? Petrol bağımlısı olan ülkeler.

Senaryo 5: Suudlar böylesine bir krizden beklenilenin aksine çok çabuk çıkarlar ve belirttikleri gibi ülkenin petrol ihracatında bir değişiklik olmazsa bu durum Suudi Aramco'nun ilk halka arzının piyasa değerine olumlu yansiyabilir mi?

Senaryo 6: Aramco'nun özellikle de halka arzı gündemdeyken böylesine bir saldırıya maruz kalması ve saldırı riskinin devam etmesi durumu piyasa değerini düşürebilir. Bu da Aramco'nun potansiyel alıcılarının firmaya beklenen rakamların çok daha altından değer biçmelerine neden olur. Potansiyel alıcıların kasaları dolarken, Prens bin Salman'ın hedeflediği bütçeye ulaşması zorlaşır.

Senaryo 7: Saldırının ardından Rusya'nın Suudi Arabistan'a S400 teklifi de göz önünde bulundurulmalı. Bunun gerçekleşmesi durumunda elbette ki Rusya'nın kasasını dolacaktır.

Senaryo 8: Suud-İran savaşı körüklenir mi? Kaşıkçı cinayetinin ardından ABD, Prens bin Salman'ın hareket çemberini daraltmıştı. ABD Veliht Prensi aslında Ortadoğu'daki dengeleri kendisi sağlamak adına İran'ın üzerine "veliaht" savaşçısı olarak atamaya çalışıyor olabilir mi?

Senaryo 9: Olası bir Suud-İran savaşı durumunda bundan silah şirketleri ve savaş sahası olmadığı takdirde gelirden mahrum kalacak ordu müteahhit şirketleri de menfaat sağlayacaktır.

Senaryo 10: ABD tarafından köşeye sıkışan Salman'ın elini güçlendirmek adına Çin ile gizli görüşmeler yaptığı da piyasada konuşulan konular arasında. Çinli PetroChina ve Sinopec firmalarının halka arz öncesi Suudi Aramco'nun hisselerinin yüzde 20'lik kısmına talip olduğu ve bunun için de 500 milyar dolar ödemeyi teklif ettikleri ve 16 Eylül'de Suudi Arabistan Enerji Bakanı ve Aramco'nun Yönetim Kurulu Başkan'ı Halid el-Falih ile Çinli yetkililerin bir araya geleceği konuşulurken bu toplantının hemen öncesinde gerçekleştirilen bu saldırılar ABD'nin bir hamlesi olabilir mi? ABD hem kamuoyunu arkasına

alarak İran'ı hedef tahtasına oturttuk, hem de Çin'i devre dışı bırakarak acaba bir taşla birkaç kuş vurmuş olabilir mi?

Senaryo 11: İran suçlanmasına misilleme olarak Hürmüz Boğazını kapatırsa. Dünya günlük petrol ihtiyacının günlük %25'ini Hürmüz boğazından geçen tankerler karşılıyor. Ayrıca Dünyanın en büyük sıvılaştırılmış doğal gazının neredeyse tamamı da bu güzergâhtan geçiriliyor. Böyle bir durumda %25'lik bir petrol arzı kesintisi olacaktır. Bu da fiyatları uçurur.

Petrol fiyatlarının düşmesi kime yarar? = Petrol fiyatlarının yükselmesi kime yaramaz?

2016 yılında petrol fiyatları 30\$ iken piyasada arz fazlası vardı; ABD kaya gazı çıkartıyor, OPEC üretimi kısmıyor, Suudi Arabistan/BAE/Kuveyt dışındaki üreticiler tam kapasite üretim yapıyordu. Ayrıca o dönem İran yaptırımdan, Irak savaştan yeni çıkmıştı, Libya'da ise siyasi istikrarsızlık çözülmüştü. ABD'de kaya gazı çıkarmanın maliyeti 65\$ idi ancak petrol fiyatlarının 30\$a inmesi ABD'yi durduracak bir durum değildi. Rusya ise ihracat gelirlerinin %68'ini petrol ve doğal gazdan sağlıyor. Ek olarak Suudi Arabistan, BAE ve Kuveyt petrol fiyatları yüksekken kamu sermayeli yatırım fonları toplamış, rezervlerini artırmıştı. Dolayısıyla kimse üretimi kısmadı ve arz fazlası sebebiyle fiyatlar yükselişe geçmedi. Suudi Arabistan pazar payını kaybetmemek adına düşük petrol fiyatlarına dayandı. Kim bilir belki de ABD'nin yeniden İran'a yaptırım uygulayabileceğini umut etti.

Petrol fiyatları düştüğünde petrol ihracatçılarından ithalatçılara servet aktarımı olur, küresel ekonomi canlanır. Avrupa ve Japonya'da deflasyon riski olsa da ekonomileri canlanır. Özellikle Çin için maliyetler düşer, onun da ekonomisi canlanır. Böyle bir durumda tabii ki ABD de kazanır çünkü petrol tüketiminin üçte birini ithal ediyor. Türkiye gibi petrol bağımlısı ülkeler de kazanır, ithalat faturaları düşer, cari açık azalır, enflasyon azalır, büyüme artar.

O zaman yükseliş kime yaramaz dediğimizde mesela Çin'e kesinlikle yaramaz. Dolayısıyla uluslararası sistemde dengelerin değişiminin konuşulmaya başlandığı ve ticaret savaşlarının gündemde olduğu böyle bir dönemde Suudi Aramco saldırısını değerlendirirken petrol fiyatlarında fiyatlarda meydana gelen/gelecek değişimi göz ardı etmemek gerekiyor.

Son olarak, Suudi Arabistan en fazla petrol ihracatını Japonya'ya ve Çin'e yaptığını, dolayısıyla üretimdeki aksamının bu iki ülkeyi öncelikle etkileyeceğini de unutmamak gerekiyor (Tablo 4).

Tablo 4: Alanlar arası petrol hareketleri (2018)

Oil: Inter-area movements 2018																
Crude (million tonnes)	To															
	Canada	Mexico	US	S. & Cent. America	Europe	Russia	Other CIS	Middle East	Africa	Australasia	China	India	Japan	Singapore	Other Asia Pacific	Total
Canada	-	-	184.0	0.6	4.5	-	-	†	†	†	1.2	0.5	-	-	0.3	190.9
Mexico	†	-	33.1	0.5	12.0	†	-	0.1	-	-	0.7	8.9	1.8	-	-	61.7
US	18.8	0.1	-	5.4	29.2	-	†	1.5	†	0.3	12.3	4.9	2.5	1.1	17.1	93.2
S. & Cent. America	0.3	†	56.9	-	10.2	†	-	-	0.3	†	62.0	22.9	1.9	0.2	1.9	156.7
Europe	1.4	-	5.9	0.8	-	†	†	6.1	0.4	†	8.6	1.5	†	†	6.5	31.2
Russia	0.2	-	3.6	3.6	153.3	-	18.5	1.4	†	0.3	71.6	2.2	7.0	1.7	12.3	275.9
Other CIS	1.1	-	1.8	0.1	63.2	0.5	-	6.6	0.3	0.1	2.8	1.6	1.5	0.4	5.8	85.9
Iraq	-	-	25.8	0.8	48.7	†	-	3.2	2.3	-	45.0	47.7	2.7	1.3	23.4	200.9
Kuwait	†	-	3.9	-	5.8	-	-	†	4.0	-	23.2	11.4	11.7	7.0	36.0	103.0
Saudi Arabia	5.6	-	43.3	3.4	41.3	-	-	13.7	9.6	0.5	56.7	39.3	57.4	10.7	85.9	367.4
UAE	†	-	0.3	†	0.7	†	-	†	0.8	6.0	12.2	16.0	37.3	10.6	41.9	125.9
Other Middle East	†	-	-	0.1	27.6	-	†	5.7	0.2	0.1	66.0	32.4	21.9	10.5	27.5	192.1
North Africa	0.5	-	7.9	2.1	58.3	-	0.1	1.4	†	2.0	11.3	4.0	0.2	1.2	6.8	95.6
West Africa	1.1	-	16.8	9.5	63.1	†	-	0.5	10.9	2.5	71.9	27.6	0.5	1.3	14.3	219.9
East & S. Africa	-	-	†	-	1.2	†	-	†	†	-	4.4	1.2	0.1	†	0.8	7.7
Australasia	†	-	0.1	†	†	-	-	0.2	†	-	1.3	0.3	0.5	1.3	7.2	10.9
China	†	-	-	†	†	-	-	†	†	-	-	-	1.5	†	1.2	2.7
India	-	-	-	†	†	-	-	†	†	†	†	-	-	†	†	0.1
Japan	-	-	-	-	†	-	-	-	†	†	-	-	-	†	†	†
Singapore	-	-	-	†	0.1	-	-	†	†	0.1	0.1	-	-	-	0.4	0.6
Other Asia Pacific	†	-	3.0	†	†	-	-	0.4	0.1	11.9	13.1	5.2	2.3	4.8	-	40.8
Total imports	29.1	0.1	386.3	27.0	519.2	0.5	18.6	40.8	29.2	23.6	464.5	227.5	150.8	52.2	293.8	2263.1

Kaynak: BP Dünya Enerji İstatistikleri Raporu, 2019

Sonuç

Sonuç olarak Suudi Aramco petrol rafineri tesislerine gerçekleştirilen bu saldırı 2018 yılını 56 dolarla tamamlayan petrol fiyatlarını 65 dolar seviyesine taşımıştır. Tesislerin kısa zamanda onarılmaması neticesinde fiyatların yüksek seviyelerde kalmasının hali hazırda yavaşlama eğilimi gösteren küresel ekonomiyi zorlayacağı aşikardır. Ortadoğu bölgesinde oluşabilecek jeopolitik riskler de eklendiğinde uluslararası sistemde dengeler her an değişebilir. Dolayısı ile saldırının arkasındaki olası senaryoları iyi değerlendirmek gerekmektedir.